

Presentació

Maria Teresa Miró i Alaix*

El cicle de la Tribuna d'Arqueologia 2015-2016 va constar de 15 conferències que presenten una àmplia mostra d'intervencions realitzades arreu de Catalunya, tant les que s'inclouen en projectes de recerca com les intervencions preventives o d'urgència realitzades a causa de motivacions diverses i que abasten tots els períodes cronològics, des de la paleontologia fins a l'època medieval i moderna. També, en la línia del cicle, es van programar conferències sobre excavacions i projectes de recerca d'abast internacional.

Com és habitual, els darrers anys aquestes també s'han pogut seguir en *streaming* i es poden recuperar a la pàgina web tribunadarqueologia.blog.gencat.cat. Des d'aquest web es pot baixar la publicació, editada en format digital.

Pel que fa a les xerrades sobre intervencions arqueològiques i paleontològiques a Catalunya, es van fer les següents:

En el camp de la paleontologia es van abordar els jaciments de dinosaures al Pirineu. El registre fòssil de dinosaures a Catalunya es remunta a principis del segle passat, però la recerca d'aquests grans rèptils ha estat discontinua en el temps i ha estat protagonitzada per diversos grups de científics d'institucions molt variades. Es fa un recull històric dels diversos treballs que s'han realitzat al llarg d'un segle, entre el 1916 i el 2016, que han permès ampliar molt notablement el coneixement dels primers dinosaures del Pirineu català.

Les noves excavacions a la cova de Mollet —un dels jaciments de les coves del Reclau, on actualment s'ubica el Parc de les Coves Prehistòriques de Serinyà (Pla de l'Estany)— s'han centrat a l'estrat inferior de la seqüència, el 5, que té 215.000 anys i han fet palès que el lloc va ser utilitzat per les hienes com a cau, amb una activitat antròpica molt escassa, tot i que s'hi ha documentat una resta humana (una molar d'un individu infantil).

Entre els anys 2013 i 2015 s'ha dut a terme una intervenció arqueològica en una gran balma oberta sobre el riu Montsant, a Ulldemolins (Priorat), jaciment inèdit, tot i la riquesa arqueològica i la llarga tradició de recerca en aquesta zona. Els treballs realitzats fins ara han permès docu-

* Cap del Servei d'Arqueologia i Paleontologia

mentar la seqüència estratigràfica del dipòsit sedimentari de l'abric, que conté diverses evidències d'ocupacions atribuïbles fonamentalment al Neolític antic i també restes atribuïbles als darrers grups de caçadors recol·lectors. Tot plegat permet pressuposar que es tracta d'un assentament de gran importància per a l'estudi de les primeres comunitats pageses de les comarques meridionals de Catalunya.

Les excavacions arqueològiques en l'assentament ibèric de Mas Castellar de Pontós (Alt Empordà) entre el 1991 i el 2015 han documentat un jaciment complex des de finals del segle VII aC fins a principis del segle II aC, amb una superposició de tres assentaments urbans, cadascun amb una estructura arquitectònica diferent: un edifici senyorial exempt d'una arquitectura sòlida i influència grega (450-425 aC) derruït per un incendi, un poblat fortificat de petites dimensions de caràcter indígena (425-350 aC), la torre principal del qual va ser bastida sobre l'edifici anterior, i un establiment agrari obert de forta influència hel·lenística (350-180 aC). Es tractarà dels orígens, l'evolució i la destrucció del nou edifici, i de les manifestacions econòmiques, socials i culturals d'una comunitat limítrofa amb contextos colonials.

En els darrers anys s'està duent a terme un estudi integral sobre el poblament antic al territori de la Cerdanya. Les excavacions arqueològiques extensives realitzades darrerament als jaciments del Castellot de Bolvir i al Tossal de Baltarga de Bellver de Cerdanya, així com intervencions puntuals en altres jaciments —com per exemple les Guilleteres d'All—, han permès obtenir noves dades referents a les pautes d'ocupació de la comarca en època ibèrica i romana republicana, i la seva clara vinculació amb l'explotació dels recursos naturals pirinencs (s. IV- I aC). El projecte ha tingut també en compte la valorització i difusió d'aquest patrimoni arqueològic, concretades per exemple en la museïtzació del jaciment del Castellot de Bolvir a partir de l'"Espai Ceretània". Hem de lamentar la desaparició prematura d'Oriol Mercadal, un dels signants de l'article, arqueòleg de referència de la Cerdanya.

El jaciment arqueològic de la Gessera (Caseres, Terra Alta) va ser descobert a inicis del segle XX per Juan Cabré Aguiló. Pocs anys després, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) es va interessar pel lloc i s'hi van iniciar els treballs arqueològics de la mà de Pere Bosch Gimpera, qui va posar al descobert un petit assentament d'època protohistòrica, que va definir com "un poblat ibèric format per un carrer, a banda i banda del qual hi ha les habitacions". L'any 2014, l'Ajuntament de Caseres va decidir recuperar-lo i va encarregar un projecte arqueològic global d'excavació, consolidació i adequació del seu entorn per tal de fer-lo entenedor als visitants.

A Puig Castellar de Biosca (Segarra), les darreres campanyes d'excavació han posat al descobert les restes del que havia estat una fortalesa dels primers temps de la conquesta romana a les Terres de Ponent. L'establiment ocupa el cim d'un turó que domina visualment bona part de la vall del riu Llobregós. S'ha documentat un gran edifici amb diverses dependències que mostren detalls constructius d'un cert luxe, distribuïdes al voltant d'un pati central, on s'obre una gran cisterna retallada en el terreny natural. El conjunt està delimitat per una muralla amb 4 torres documentades fins ara que ressegueix i fortifica el turó. S'han exhumat una gran quantitat de materials ceràmics, sobretot d'importació, que mostren un horitzó cronològic ben definit entre el 150 i el 100 aC.

En el marc del pla Bàrcino de l'Ajuntament de Barcelona, s'ha intervingut, entre d'altres espais, la muralla romana. La muralla l'entnem com un edifici únic que defineix la colònia, des del seu origen amb la muralla de l'emperador Octavi August, com el recinte construït la segona meitat del segle III. Es presenta el pla Bàrcino, el projecte del passeig de la Muralla i la intervenció al carrer Sotstinent Navarro, 16 (torres 27 i 28). Aquesta intervenció arqueològica s'ha dut a terme durant els anys 2012-2015 i ha permès documentar, a banda del recinte defensiu i el seu vall, l'ocupació d'un espai fora de la muralla romana que va estar en actiu des que es va

fundar com a colònia fins als nostres dies, en què destaquen les estructures d'època altimperial romana i les activitats agropecuàries en èpoques tardoantiga i altmedieval.

Entre els anys 2010 i 2015 s'ha desenvolupat un projecte de recerca arqueològica i de restauració monumental al Castell de València d'Àneu, que ha culminat amb l'obertura al públic. L'actuació és fruit d'un conveni entre la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Lleida i l'Ajuntament d'Alt Àneu. La intervenció ha permès recuperar tota la muralla nord-est del recinte sobirà del castell, que també ha estat objecte d'importants treballs de consolidació. A la banda meridional s'ha identificat i delimitat el camí original d'accés, amb restes del paviment primitiu i de tota l'estructura defensiva (torres, portes...) que protegia l'entrada a la fortificació.

El conjunt monumental d'Olèrdola (Olèrdola, Alt Penedès) és un dels jaciments més emblemàtics de l'arqueologia catalana, amb ocupacions que s'estenen des del calcolític fins a l'època moderna. En el període medieval (segles IX-XI) és especialment interessant, atès que és una de les poques ciutats de la península Ibèrica que conserva un urbanisme sense interferències posteriors organitzat a partir d'un nucli emmurallat i espais suburbials. En els darrers anys s'ha intervingut en punts clau com l'església i la necròpolis de Sant Miquel, espais d'hàbitat intramurs, el Pla dels Albats, i s'ha iniciat la documentació topogràfica exhaustiva de les traces de la trama urbana.

L'any 2015 es va dur a terme una intervenció arqueològica a la plaça de Santa Maria de Camps, que ha permès localitzar una zona de necròpolis ubicada cronològicament entre l'antiguitat tardana i l'alta edat mitjana; restes d'un edifici destinat a la producció agropecuària d'època baixmedieval i, finalment, un espai cementirià datat entre el segle XVII i XIX. Les noves troballes permeten determinar l'ocupació de l'espai en un moment anterior al segle X, moment en què hi ha les primeres notícies documentals referents al nucli de Camps.

La remodelació de l'espai de la sabana africana (elefants, girafes, lleons) del Parc Zoològic de Barcelona ha permès documentar restes arqueològiques de gran interès històric, corresponents a la muralla de la ciutat i Baluard de Llevant del segle XVI, a la Ciutadella militar borbònica del segle XVIII i a l'Exposició Universal de 1888. Entre totes les estructures destaca la localització de les dependències interiors del Baluard de Llevant del segle XVI, el qual conserva bona part de l'alçat dels seus murs i, en algun cas, fins i tot l'arrencament de les voltes que el cobrien.

Durant el bienni 2014-2015, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya ha promogut una sèrie d'intervencions d'urgència a tot el territori català, segons regula la Llei 9/93 del patrimoni cultural català. A l'article s'analitzen una trentena d'intervencions que comprenen des de la paleontologia a l'arqueologia de la recuperació de la memòria històrica arreu del territori de Catalunya, amb menció especial de l'església de Sant Martí de Riner (Costa de Ballesters, Riner, Solsonès).

També es van fer conferències sobre temes d'abast internacional:

Es va tractar sobre les vint-i-cinc excavacions realitzades al Monte Testaccio (Roma, Itàlia). El Testaccio està format per les restes de milions d'àmfores que van arribar a Roma durant els tres primers segles de la nostra era, que contenien oli d'oliva, de les quals més del 85% procedeixen de la Bètica. Aquestes àmfores estan freqüentment segellades i, per fortuna, en el Testaccio es conserven també els "tituli picti", les etiquetes pintades sobre les àmfores que informen sobre la tara i el pes net de l'àmfora, el personatge encarregat de transportar-les i un control fiscal-duaner que informa de nombrosos aspectes, entre els quals destaca la data d'expedició de l'àmfora. El Testaccio, un abocador per als romans, s'ha convertit per a nosaltres en el millor arxiu per conèixer l'economia de la Roma imperial.

Els projectes internacionals Tabula Imperii Romani (TIR)-Forma Orbis Romani (FOR) s'han desenvolupat des de fa anys amb l'impuls i els auspicis de la Unió Acadèmica Internacional (UAI), i han produït una extensa bibliografia en el camp de la cartografia i la topografia arqueològica de l'antiguitat romana. En els darrers anys, la utilització progressiva dels sistemes d'informació geogràfica i el desenvolupament de les tecnologies digitals han comportat una ràpida evolució d'aquests projectes i un relançament plantejat sobre la base del desenvolupament d'una nova metodologia de treball, que inclou l'aplicació optimitzada de les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Barcelona, juny del 2018